

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Ena Kõrv

**VÄLUSTE KOOLIMAJA AJALOOLINE ÜLEVAADE,
SEISUKORRA HINNANG NING ETTEPANEKUD HOONE
KORRASTAMISEKS**

Koolimetsa, Väluste küla, Tarvastu vald, Viljandi maakond

2015/2016 õppeaasta
Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse lõputöö

Pärnu 2016

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen koostanud antud lõputöö iseseisvalt ning seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on töös viidatud.

„ ” mail 2016. a.

.....
(allkiri)

Töö vastab kehtivatele nõuetele ja lubatud kaitsmisele:

„ ” mail 2016. a.

.....
Kaitstud hindede:

.....
„ ” mail 2016. a.
.....

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. ÜLDANDMED.....	5
2. AJALOOLINE ÜLEVAADE.....	6
3. HOONE ÜLDKONSEPTSIOON.....	9
3.1. Vaatlusanalüüs säilinud foto põhjal.....	10
3.2. Aknad.....	11
3.3. Uksed.....	12
3.4. Vundamendid ja sokkel.....	12
4. VÄÄRTUSED JA ETTEPANEKUD.....	13
4.1. Varikatusega eeskoda.....	13
4.2. Laed.....	14
4.3. Saaliseinad.....	14
5. ETTEPANEKUD.....	16
HOMSESSE VAATAV KOKKUVÕTE.....	17
KASUTATUD KIRJANDUS JA MATERJALID.....	18
Lisa 1 - Plaanilahendus.....	19
Lisa 2 - Vaade maja läänepoolsele osale.....	20

SISSEJUHATUS

Väluste koolimaja asub Võrtsjärve äärsel tasandikul kümnekonna kilomeetri kaugusel Mustlast, mis on nii maakonna kui valla suhtes ääremaa. Asulat läbivad Viljandi-Väluste-Mustla ja Mustla-Valma maantee.

Aastal 2015 ostis alates aastast 2010 tühjana seisnud koolimaja Eesti Tiibeti Traditsioonilise Meditsiini Akadeemia (ETTMA), et pakkuda kõrgetasemelist õpet ja koolitusi, mille eesmärgiks on tagada tiibeti meditsiini õpetamise terviklikkus ja autentsus ning edendada tiibeti traditsioonilise meditsiini praktiseerimise järjepidevust. Osalenuna mitmetel tiibeti meditsiini kursustel rõõmustasin väga, et jõuti seisma jäänud Väluste koolimajani, mis vaatamata paljudele ümberehitustele ja muutustele on säilitanud tajutava kohaväärtuse. Kursuse lõputöö teemat valides soovisin sellega anda oma panuse koolimaja arengule, innustudes soovist, et tänapäevased lahendused ei varjutaks maja huvitavat ajaloolist väärtust. Suurem osa tööst põhineb välisuuringutest tulenevatel alustel, EKA arhitektuuri restaureerimise konserveerimise täiendkoolitusel õpitul ning minu varasemal kogemusel ajalooliste objektide restaureerimisel.

Hoone ei kuulu muinsuskaitse alla.

1. ÜLDANDMED

Objekti nimetus:	Väluste Algkool
Aadress:	Väluste küla, Tarvastu vald, Viljandi maakond
Katastritunnus:	79701:001:0175
Krundi sihtotstarve:	Ühiskondlike ehitiste maa 100%
Krundi pindala:	19100 m ²
Omanik:	MTÜ Eesti Tiibeti Traditsioonilise Meditsiini Akadeemia

1. Asendiplaan. <http://xgis.maaamet.ee/>. Punasega märgitud koolimaja.

2. AJALOOLINE ÜLEVAADE

Välustes hakati lapsi õpetama 1824. aastal. Algselt toimus õppetöö Pendre ja Ulbi talus. 1829. aastal valmis esimene rehielamu tüüpi koolimaja. 1853. aastal ehitati kõrvalkrundile uus rehielamu tüüpi koolimaja, mis 10 aastat hiljem maha põles.

Uus koolimaja ehitati 1865. aastal. Koolikohustuse laienemine tõi kaasa palju uuendusi. Simuna kihelkonnakooli õpetaja Villem Normann kirjutas 1873. aastal raamatu „Õppetuse koli-pidamisest”, kus esitas 5 koolimaja põhiplaani. Üks neist oli ristkülikukujuline, sümmeetrilise plaanijaotusega ning selles oli ette nähtud klassituba, õpetajale elutuba koos sahvriga, läbikäidav eluruum, ühine köök ja sahver lastele kooli kaasatoodud toidu jaoks. Hakkas juurduma arusaam, et koolimaja tähendab rohkemat, kui ainult peavarju andvat hoonet.¹ Kuna vana koolimaja jäi kitsaks ning vana hoone kõrvale ehitati uus koolimaja, mis avati pidulikult 29.novembril 1878.aastal.²

Vabariigi esimestel aastakümnetel olid maa-alkkoolid küla haridusliku ja kultuurilise edenemise olulisimad kandjad, sh. ka uue arhitektuurimõtte levitajad. Peale II maailmasõda aset leidnud muutused riiklikes, ühiskondlikes ja sotsiaalsetes oludes on viinud aga maaelanikkonna arvukuse drastilisele vähenemisele, mis on toonud kaasa ka koolide arvu drastilise languse maapiirkondades. Sageli tagasihoidlike stiilitaotlustega hoonete kõrval on arvukalt ka neid, mis maa-arhitektuuri kontekstis on olnud edumeelse arhitektuurimõtte kandjad. Maa-alkkoolidel oli oluline roll ka meie riiklikus edenemises – just seal pandi alus rahva üldisele hariduslikule tõusule ja arvestatava haritlaskonna kujunemisele. 1919. aastal võetigi vastu „Avalikkude algkoolide seadus“, mis mh. nägi ette senise 3-aastase koolikohustuse muutmist 4-aastaseks. 1920. aastal vastu võetud „avalikkude algkoolide seadus” nõudis kohustuslikku 6-klassilist haridust alates 1930.aastast. Enamikes koolides püüti 6-klassilise haridusmudeliga alustada võimalikult kiiresti. See tõi kaasa aga õpilaste arvu suurenemise ja väikestes kihelkonnakoolides süvenes juba niigi probleeme tekitanud ruumipuudus.³

Välustes mindi 6-klassilisele haridusele üle alles 1931. aastal. 1932. aastal alustati koolimajale juurdeehituse plaanidega. 1933. aastal kavandatakse ümberehitusi. 1934. aastal sai kool uue juurdeehituse.

¹ Andresen, Lembit. Eesti algkoolid 1920-40. Tallinn: Avita, 2006. Lk 7-11.

² Sulu, J. Väluste kooli ajalugu. Käsikiri 2013. Väluste raamatukogu.

³ http://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Maakoolimajad/Maakoolimajad%20koos.pdf

Konstantin Bõlau kirjutab 1935. aastal koolimajade ehituslikest vigadest ja tõi välja rea puudusi, mida eriti palju esinevat maa-alkkoolides.

1. koolimajad liiga avarad, nende ehitamine käib valdadele üle jõu.
2. koolimajades olevat nõutud liiga palju eriotstarbelisi ruume, mis tegevat ehitamise liiga kalliks.
3. eelmistes probleemist lähtuvalt ei jaksu vallad koolimaja küllalt kütta ega korras hoida.
4. on paljud koolimajad on puudulikult ehitatud (puht-ehituselisest küljest).
5. koolimajad jäävad liiga kauaks lõpule ehitamata - tavaliselt sisemiste viimistlemistööde arvel, kuid tihti ka lähema ümbruse korraldamise mõttes.
6. koolimajade klosetid haisevad. Lõpuks jätvat koolimajade välimus õige palju soovida.⁴

Nõukogude võimu kehtestamine 1940. aastal ning selle järel saksa okupatsioon 1941.-1944. aastal on jätnud Väluste kooli puudutavatesse dokumentidesse tühimiku. 1944. aasta novembrist muudeti Väluste 6-klassiline Algkool Väluste Mittetäielikuks Keskkooliks.

1945. aastal koos õpilaste kaasabiga seinte korrastamine ning tahvlite ja laudade parandamine.

1950.-1952. aastal toimusid koolimajas remonttööd. Remondi ajal toimus õppetöö Marguse ja Kuusiku talu hoonetes.

1956. aastal paigaldati koolimajja elektrivalgustus.

1959. aastal ehitati koolile uus kaev.

1962. aastal teostati koolimajas ulatuslik kapitaalremont, tööde käigus pandi uued põrandad, katus. Aknad, uksed ning maja värviti väljast.

1996. aastal teostati koolis kapitaalremont internaadis, köögis, koridoris ja õpetajate toas. Majja paigaldati ka veesüsteem, kaasaegsed tualetid ja dušširuum.

1998. aastal saab koolimaja juurde remonditud lasteaiaruumid.

2000. aastal muudeti Väluste Algkool Lasteaed-Algkooliks.

⁴ Bõlau, K. Koolimajade ehitustehnilistest puudustest. – Eesti kool, 1935. Tallinn: Haridus- ja sotsiaalministeeriumi väljaanne. Tallinn. 1935. Lk 113.

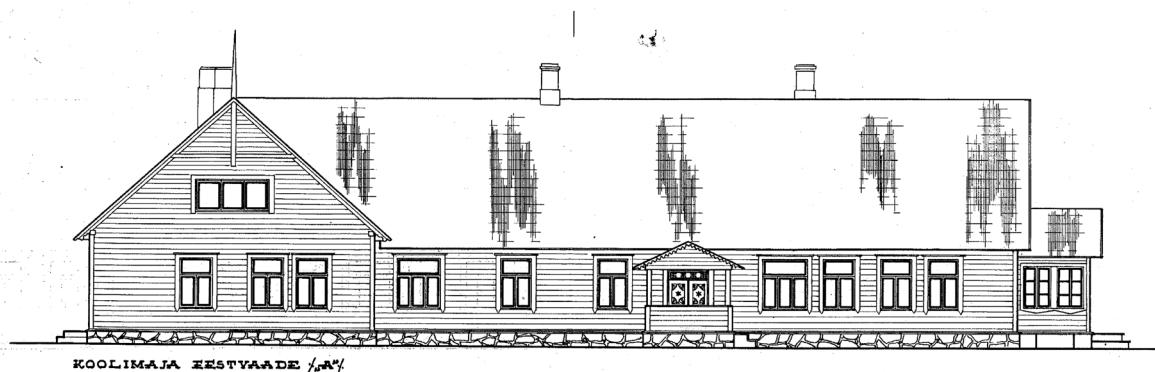
2006. aastal kool suletakse, maja jätkab tegevust Väluste lasteaiana,ruumides asub tööle ka Väluste raamatukogu.

2011. aastal suletakse lasteaed, ka raamatukogu suletakse.

2015. aasta juunis ostab koolimaja ETTMA.

2015. juulis augustis teostatakse kiiremad avariilised tööd ja septembris alustatakse kursuste läbi viimistega.

2016. aastal tegeletakse rekonstrueerimisprojektiga, plaanitavad ehitustööd algavad suvel ja õppetöö algab septembris.

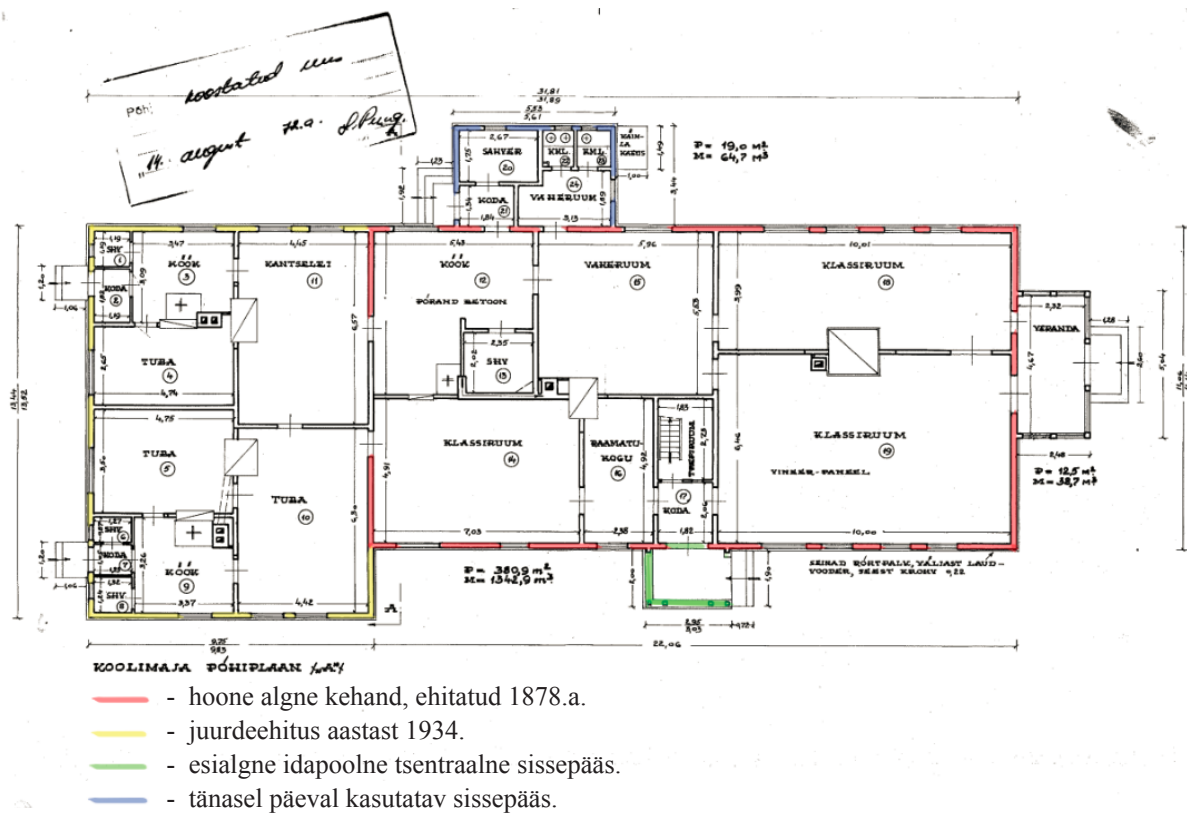

KOOLIMAJA EESTVAADE 1/2002

2. Väluste koolimaja eestvaade. 1972. a.

3. HOONE ÜLDKONSEPTSIOON

Väluste koolimaja on ehitatud rõhtpalk konstruktsioonis, kaetud punnlauaga (varem rõhtlauadis). Hoonel on eterniidiga kaetud poolkelpkatus. Vaadeldava hoone põhiplaani on ristkülikukujuline, läänefassaad on sümmeetriline. Hoone lõunapoolsesse otsa ehitati 1934. aastal idas veidi eenduv juurdeehitus. Selleks ajaks oli koolimajas kolm suur klassiruumi, vaheruum ja kaks korterit õpetajatele. Sealt alates on tekitatud uute vaheseinte abil erinevaid ruume juurde. Algselt oli sissepääs hoone keskosast ida küljelt. Pärast juurdeehitust hakati peasissepääsuna kasutama uut läänepoolset sissepääsu (Lisa 2 - Vaade maja läänepoolsele osale), mida on aegade jooksul ümber ehitatud ja on ajalooliselt väheväärtuslik.

3. Väliste koolimaja põhiplaani. 1972. a.

3.1. Vaatlusanalüüs säilinud foto põhjal

Vanimal säilinud ajaloolisel fotol on Väluste koolimajal vastvalminud juurdeehitus. Järelikult pärineb foto aastatest 1934-1935. Fotol on näha, et poolkelpkatus on kaetud laastuga. Uue juurdeehituse räästaserv on nähtavalt kõrgemal. Juurdeehituse osal on veel katmata palk, vana osa kaetud rõhtlaudisega. Korstnate ülesladumise stiilis on märgata erinevusi. Vanal hooneosal on originaalkorstnad säilinud. Põhjapoolne akendega veranda ehitamise aeg on täpselt teadmata, teise korruse lakaluuk veranda kohal annab alust arvata, et tegemist on hilisema juurdeehitusega.

4. Väluste koolimaja.

3.2. Aknad

Hoonel on säilinud 1930-ndate aastate stiilis aknad. Seoses 1934. a. juurdeehitusega muudeti aknaavade asukohti ning hoone sai moodsama jaotusega aknaraamid. Aknad on rahuldavas seisukorras ning restaureeritavad. Akende restaureerimisel eemaldada paksuks koorikuks kasvanud mittesobivad viimistluskihid ja klaasiliistud. Aknad korrastada, teostada klaasimis-tööd, kittida ja värvida linaõlivärviga

5. Vaade idasuuna akendele.

6. Detail, aknanurgik.

7. Aknaraam ja sulused seestpoolt.

8. 1930-ndate aastate stiilis aknad hoone lõunaküljel.

9, 10. Idapoolse veranda aknad. Üheksa ja kuueruudulised aknaraamid viitavad stiililiselt varasemale ajale kui 1934. a.

3.3. Uksed

Enamus välisuksi on 1934. aastast pärinevad horisontaalse jaotusega tahveluksed. (ill 8, 9, 11). Idaküljel on säilinud nikerdatud kahepoolne klassitsistlik framuugiga ja oinapeahingedega algne peauks. (ill 15).

3.4. Vundamendid ja sokkel

Vanem sokliosa on laotud maakividest ja osaliselt telliskividest. Kõigis nurkades vundamentide müüritise osas on näha deformatsioone. Tekke põhjuseks on sademete ärajuhtimise süsteemi puudumine. Rajada sadevete ärajuhtimise süsteem, pinnaselohud täita.

11,12,13. Sokkel.

4. VÄÄRTUSED JA ETTEPANEKUD

4.1. Varikatusega eeskoda

Algselt tsentraalse idapoolse sissepääsus on säilinud klassitsistlik kahepoolne framuugiga uks.

Ukse restaureerimisel peaks eelnema viimistluskihtide uuring. Planeeritud on peasissepääs taas ida küljelt. Kindlasti saab juba maanteelt näha olev uks hoonele ilusaks visiitkaardiks. Varikatusega eeskoda ja trepp on lagunenenud, vajavad korrastamist.

14. Idapoolne varikatusega eeskoda.

15. Idapoolne sissepääs.

16. Idapoolse ukse sisevaade.

17. Detailfoto. Oinapea uksehing.

4.2. Laed

Kahes ruumis on pealiskatte all säilinud ajaloolised puitlaed. Saalis on talalagi ja kõrval klassiruumis (Lisa 1 - Plaanilahendus) paistab august laudislagi, mis on kaetud lubivärviga. Talalae pind on avamata. Ettepanekuna avada laed katte alt ja kontrollida polükroomia olemasolu. Edasine tegevusplaan teostada vastavalt uuringu tulemusele.

18. Vineeriga kaetud saali talalagi.

19. Klassiruumi laudislagi.

4.3. Saaliseinad

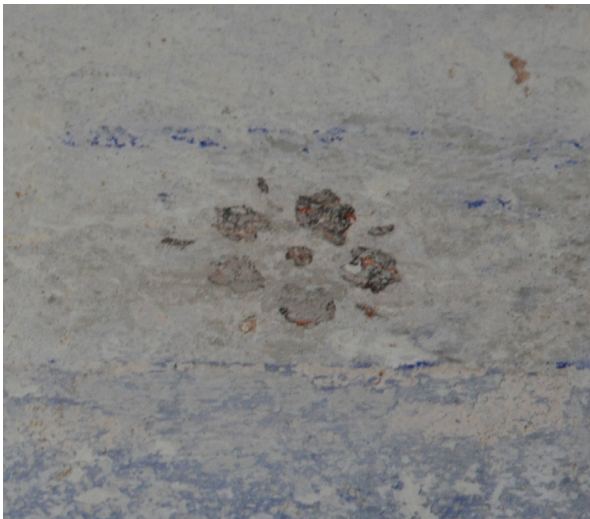
2015. aasta suvel vaadeldi ja uuriti saaliseintel olevaid viimistluskihte. Juhuslikult leiti vähemalt kaks maalingut. Paljastunud maalingukihiid on põhjustanud arvamust, et tegemist on eelnevate kooliõpetajate maalimiseksperimentidega. Kuid 2015. aastal läbi viidud vaatlused kinnitavad, et tegemist on polükroomsete maalingukihtidega krohvil hoone 1878. aastal valminud osal. Sel ajal olid rikkalikult kaunistatud interjöörid moes ja ka kõige lihtsaimad interjööre ilustati. Vastavalt kuuldustele ei soovi ETTMA saalis olevaid värvikihte suures plaanis eksponeerida. Teostada põhjalikum viimistluskihtide uuring ning ajaloolised viimistluskihiid dokumenteerida. Maalingukihte eksponeerida vormistatud sondaažidena. Ülejäänud seinapinnad katta lubivärviga.

20. Saali läänenurk. Paljastunud maalingukihid.

21. Saali ülemist seinääärt kaunistav lillemotiiv. Värvitud paneeli (tahveldus?) kohal.

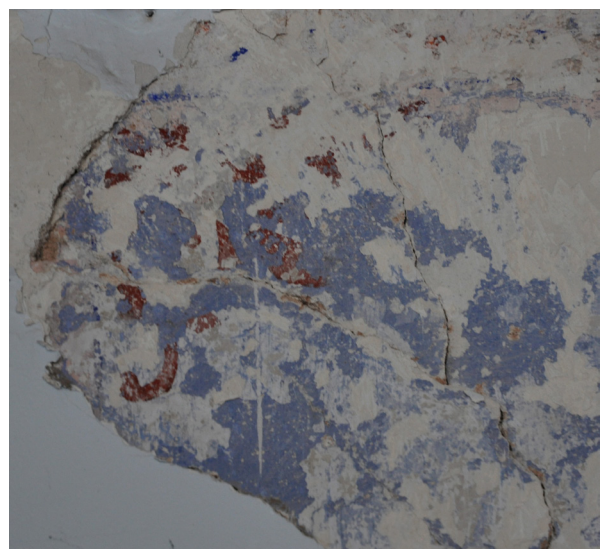
22. Trafarett lillemotiiv lähivaates.

23. Tahvelduse nurgamotiiv saali korstnjalal.

24. Erinevad värvikihid seinal.

25. Ornamendi kordus tahveldise ülemisel nurgal.

5. ETTEPANEKUD

1. Kõikides ruumides teostatakse vaatlus.
2. Ruumides, kus tõenäoliselt veel säilinud algseid siseviimistluskihte tuleb vormistada sondaažid.
3. Saalis, kus asuvad trafarettmaalingud teostatakse süvendatud uuring. Soovi korral puuduv osa rekonstrueeritakse ja ümber saali jooksev saali seina ülaääre trafarettmaaling taastatakse.
4. Peale seinte viimistluskihtide uuringute lõppu katta seinad lubivärviga.
5. Kaunid ajaloolised puitlaed eksponeerida.
6. Taastada algne sissepääs idaosasse. Uksel vajalik teostada värvikihtide uuring.
7. Sepisdetailid puhastada.
8. Aknad restaureerida.
9. Võimalusel taastada algne laastukatus.

HOMSESSE VAATAV KOKKUVÕTE

Mõnda aega tühjal seisnud Väluste koolimaja tulevik liigub rahvusvahelise koolituskeskuse suunas. Kuulduste kohaselt on tulnud mitmeid ehituslikke ettepanekuid erinevatelt inimestelt alustades klaasit katusega kuni kõikjal välja toodud seinapalkideni välja. Hetkel on kooskõlastamisel projekteerimisbürooga maja remonttöödeks plaanid. Planeeritav on maakütte paigaldus, maja pööningukorruse väljaehitus.

Loodan väga, et leitakse õigeim kesktee hoone säästval renoveerimisel, rekonstrueerimisel, kus on arvestatud tänapäevaseid ehitusnõudeid ja miljöölist väärtust, et pakkuda inspireerivat hariduskeskust külastajatele ja õpetajatele nii kaugemalt kui lähikonnast.

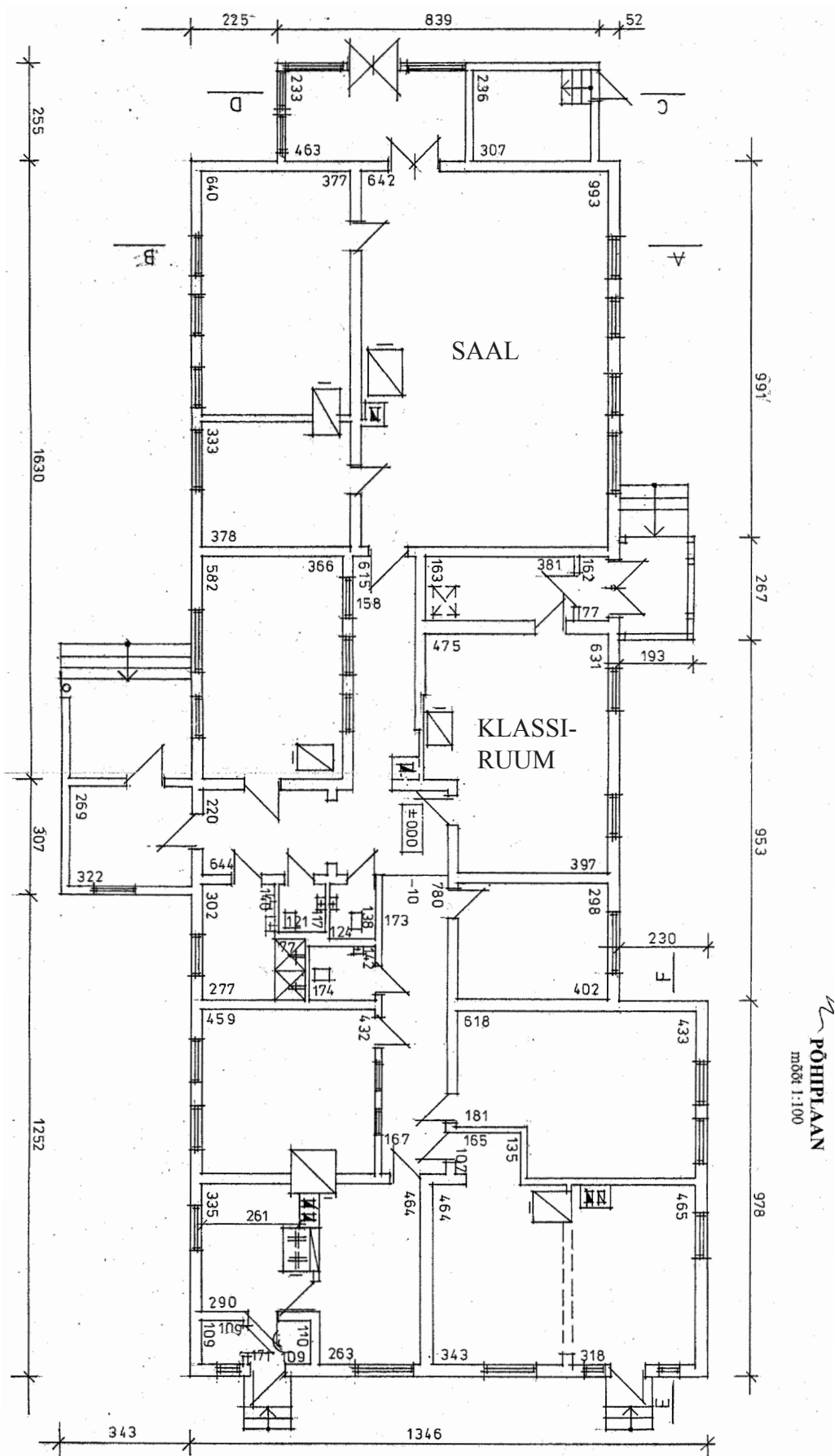

26. Väluste koolimaja 2016. a. märtsis.

KASUTATUD KIRJANDUS JA MATERJALID

1. http://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/alusuuringud/Maakoolimajad/Maakoolimajad%20koos.pdf
2. Eesti Rahvusarhiiv. ERA.1108.13.684
3. Eesti Rahvusarhiiv. ERA.R-14. 7. 1098
4. A.Lättemäe käsikiri. Andmeid Väluste Kooli minevikust. Tarvastu Vallavalitsuses arhiiv.
5. Andresen, L. Eesti algkoolid 1920-40. Tallinn: Avita, 2006
6. Talving, H. 2011. Eesti koolimajad. Tänapäev.
7. Kodres, K. Ilus maja, kaunis Ruum. Kujundusstiile Vana – Egiptusest tänapäevani. Tln. 2001.
8. Cole, E. 2009. Arhitektuurileksikon. Tänapäev.
9. Dr. Nida Chenagtsang. 2014. Hea karma kunst Tiibeti moodi. Sorig Press.
10. Maa-ameti geoportaal, www.geoportaal.maaamet.ee
11. <http://www.attmestonia.ee/>
12. Muinsuskaitseameti koduleht, www.muinas.ee.

Lisa 1 - Plaanilahendus. 2000.a.

Lisa 2 - Vaade maja läänepoolsele osale.

